

Brussels Studies

La revue scientifique électronique pour les recherches sur Bruxelles / Het elektronisch wetenschappelijk tijdschrift voor onderzoek over Brussel / The e-journal for academic research on Brussels

Notes de synthèse | 2009

Sociale ongelijkheden

Synthesenota, SGB nr. 15

Inégalités sociales

Social inequalities

Maarten Loopmans et Christian Kesteloot

Édition électronique

URL : <http://journals.openedition.org/brussels/1002>

DOI : 10.4000/brussels.1002

ISSN : 2031-0293

Éditeur

Université Saint-Louis Bruxelles

Référence électronique

Maarten Loopmans en Christian Kesteloot, « Sociale ongelijkheden », *Brussels Studies* [Online], Synthesenota's, Online op 03 mars 2009, geraadpleegd op 20 avril 2019. URL : <http://journals.openedition.org/brussels/1002> ; DOI : 10.4000/brussels.1002

Licence CC BY

Synthesenota nr. 15

Sociale ongelijkheden

M. Loopmans en C. Kesteloot

• **Maarten Loopmans** is doctor in de geografie en docent aan de opleiding STeR*-Stedenbouw en Ruimtelijke Planning, Erasmus Hogeschool Brussel.

Contact : maarten.loopmans@gmail.com

• **Christian Kesteloot** is gewoon hoogleraar op het Instituut voor Sociale en Economische Geografie aan de Katholieke Universiteit Leuven en *chargé de cours* aan de *Université libre de Bruxelles*.

Contact : Chris.kesteloot@ees.kuleuven.be - ++0032 (0)1/632.24.32

Discussieavond:
9 maart, 19u45

Cultureel Centrum
Jacques Frank
Waterloosesteenweg 94
1060 Brussel

I. Vaststellingen : globale maatschappelijke ontwikkeling en effecten op Brussel

1. Economische en culturele globalisering

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kende het afgelopen decennia een indrukwekkende economische bloeiperiode. Vooral de dienstensector zorgt voor deze economische prestaties. Deze bestaat voor een groot deel uit de Europese, federale en regionale administraties. Belangrijk zijn echter ook de buitenlandse investeringen in de dienstensector. In ruime definitie telt Brussel bijna 2000 buitenlandse ondernemingen, goed voor 234.000 jobs en 40% van het Brusselse BBP. De laatste jaren profiteert men in de arrondissementen Halle-Vilvoorde en Nijvel echter nog meer van het Brussel-effect dan in Brussel zelf (de economische groei in Brussel tussen 1995-2005 bedroeg 2,2% (en was daarmee hoger dan in Vlaanderen of Wallonië); in Halle-Vilvoorde was dit 2,9 en in Nijvel zelfs 4%.

Het economisch succes valt ook af te lezen uit een bevolkingsgroei die gedragen wordt door immigratie. Daardoor is Brussel ook qua bevolking de meest globale stad in België. Goed 30% van de bevolking heeft een andere nationaliteit dan de Belgische (en nog eens 20% procent van de Brusselaars heeft zijn oorspronkelijke nationaliteit omgeruild voor de Belgische). Net als in de meeste steden in Vlaanderen is de Brusselse immigratie relatief recent: pas sinds de jaren 1960 groeide de vreemde bevolking sterk. De vreemdelingen in Brussel zijn dan ook vooral het resultaat van verschillende naoorlogse immigratiegolven. Brussel telt op dit moment naar schatting een 170-tal nationaliteiten op haar grondgebied.

Bij elke verruiming van de EU komen hooggeschoolde mensen uit de nieuwe landen de rangen van de EU ambtenaren vervoegen en brengen in hun zog een hele gemeenschap mee. En hoe groter Europa wordt, hoe groter de aantrekkingskracht van de stad voor belangrijke economische actoren, of het nu leiders en kaderleden van multinationale bedrijven zijn, dan wel gespecialiseerde diensten aan ondernemingen die in de wereldeconomie opereren en in Brussel stek houden om hun Europese activiteiten te beheren.

Aan de andere kant van het sociale spectrum stonden vroeger de arbeidsmigranten van de jaren 1960 en 70, die op hun beurt de Belgische laaggeschoolde arbeiders vervangen hebben. Veel van deze migranten hebben geen kans gekregen om hun kinderen op de sociale ladder te doen klimmen. Daarvoor stond de crisis van de tweede helft van de jaren 1970 en de jaren 1980 in de weg. Maar ze zijn sinds de jaren 1990 vervoegd door een nieuwe golf van migranten, die deze keer uit heel de wereld komen en die illegaal, tijdelijk of voor goed hier verblijven en dikwijls door informele activiteiten een inkomen zoeken te verkrijgen. Zij komen vaak terecht in sectoren waar meer gebruikelijke strategieën om prijzen laag te houden, zoals mechanisatie of delokalisatie naar lage loonlanden, niet mogelijk was, en waar de oplossing werd gezocht in de zoektocht naar informele en laagbetaalde arbeid (bv. in de bouwsector, horeca, reiniging, transport ...): ook deze sectoren kenden een boom door de groei van de Brusselse economie (denk maar aan de bouw en het onderhoud van kantoren, de groei van de horeca door de opkomst van toerisme en kapitaalcrachtige kenniswerkers,...).

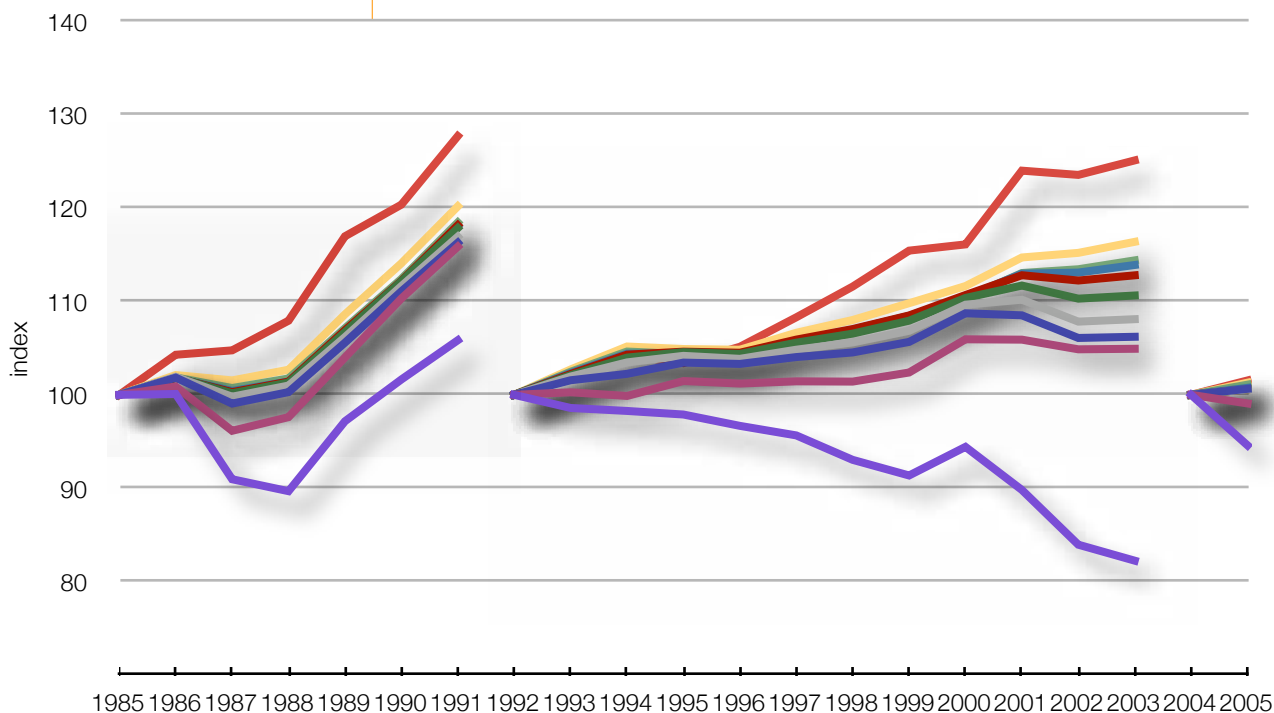
2. *Polarisering of open samenleving?*

- a. Sociaal-economische evoluties: polarisatie tussen hoge en lage inkomensgroepen?

In weerwil van de grote welvaartsproductie en internationale aantrekkingskracht van Brussel, kent de stad ook ernstige sociaal-economische problemen. De werkloosheidsgraad, die de laatste jaren schommelt rond de 20%, is extreem hoog. Het gemiddeld gezinsinkomen is gedaald van 160% van het nationale gemiddelde in 1963 tot nog slechts 85% in 2005. Deze evoluties verhullen scherpe interne tegenstellingen. Terwijl in Brussel 1 op 4 inwoners onder de armoedegrens leeft, huisvest Brussel ook een groeiende, goed betaalde transnationale elite, goed voor naar schatting 10-15% van de bevolking. De kloof tussen de verschillende inkomensgroepen groeit en de absolute koopkracht van de armsten vermindert. Dit wordt aangetoond door onderstaande figuur, die de verdeling van de belastbare inkomens in constante prijzen per deciel aangeeft.

Op zijn minst sinds het einde van de jaren 1980 is er sprake van een groeiend verschil tussen hoogste en laagste inkomens. De kloof blijft stabiel gedurende de betere economische periode tussen 1988 en 1991, maar herneemt vanaf 1992 en groeit doorlopend sindsdien (wegens veranderingen in de fiscale wetgeving zijn er breuken in de reeksen, waardoor nieuwe indexjaren moeten genomen worden). De 10% laagste inkomens zien op het einde van de jaren 1980 en nagenoeg doorlopend sinds 1992 hun koopkracht dalen. Wellicht zijn fiscale fraude en informele economie de belangrijkste factoren die verschil creëren tussen de cijfers en de werkelijke situatie, maar de historische trends die de figuur weergeeft zijn niettemin onrustwekkend.

De groeiende inkomstenkloof in het BHG (1985-2005)

- deciel 1
- deciel 2
- deciel 3
- deciel 4
- deciel 5
- deciel 6
- deciel 7
- deciel 8
- deciel 9
- deciel 10

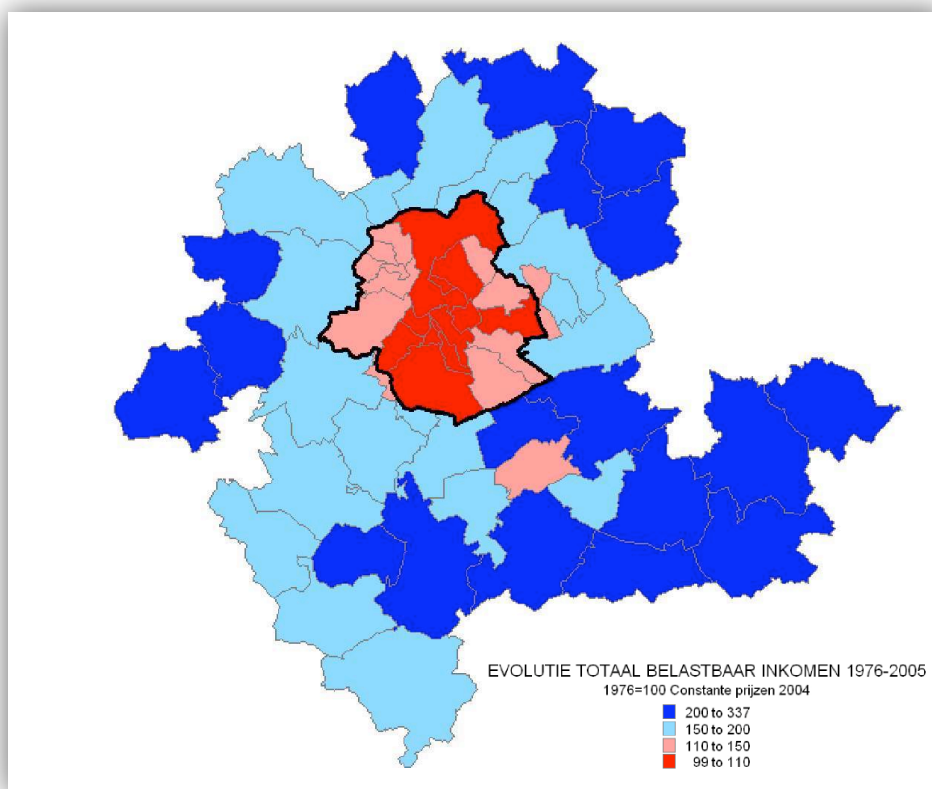
b. Sociaal-ruimtelijke ongelijkheden op verschillende schaalniveaus

De interne sociaal-ruimtelijke polarisatie in het Brusselse stadsgewest is groter dan elders in België: het Brusselse stadsgewest telt zowel de gemeente met het allerlaagste gemiddeld belastbaar inkomen per aangifte (Sint-Joost-ten-Node), als de gemeente die verschillende jaren de rijkste was en nu nog tot de top behoort (Lasne). Het gemiddeld belastbaar inkomen per aangifte in Sint-Joost bedroeg in 1993 slechts 48,4% van dat in Lasne. In 2005 is dat aandeel gedaald tot 42,6%. Het verschil tussen deze twee gemeenten, de ene kernstedelijk, de andere in de rand, is niet toevallig. De afgelopen 50 jaar heeft de stedelijke groei vooral plaatsgevonden in de suburbane gordel. Deze groei is sociaal selectief geweest. De nieuwe huizen die werden opgetrokken in de rand (grotendeels buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) waren voor de midden- en hogere klasse, die zo de binnenstad konden verlaten. De lagere inkomensgroepen bleven achter in de binnenstad. Ook de verschillende immigratiegolven volgden in grote lijnen dit patroon: rijke immigranten vestigden zich in de rand, vooral in het oosten; armere migranten kwamen terecht in de westelijke arbeiderswijken, de 'arme sikkel' van Brussel.

De ruimtelijke spreiding van het totaal belastbaar inkomen per gemeente in het stadsgewest, toont het resultaat van dit proces: gedurende de laatste 30 jaren is door het selectief karakter van de suburbanisatie, de bevolkingsvermindering en de

economische crisis het globale inkomen van de totale bevolking in de centrale gemeenten van het Hoofdstedelijk Gewest nagenoeg niet toegenomen, terwijl de gemeenten in de rand van het stadsgewest, vooral in het zuidoosten die rijkdom zelfs konden verdriedubbelen (verder zullen we de beleidsgevolgen hiervan nagaan).

Recent verstoort gentrificatie dit klassieke patroon. Nieuwe huishoudenstypes, vaak jonge tweeverdieners of jonge transnationale kenniswerkers, selecteren centraal gelegen wijken met aantrekkelijke woningen en een aantrekkelijk publiek domein om er zich te vestigen. In bepaalde wijken leidt dit tot een vernieuwde sociale mix, in andere wijken versterkt dit het elitaire karakter van de buurt. In elk geval versterken de gentrificatie en de bevolkingsgroei van het Gewest in het algemeen de prijsstijgingen op de woningmarkt en in de lokale kleinhandel en maken het voor de laagste inkomensgroepen steeds moeilijker om een menswaardige woning te vinden, met huisjesmelkerij en dakloosheid als gevolg.

De bestaande segregatie weerspiegelt ook de ruimtelijk differentiële toegang tot de arbeidsmarkt. De Brusselse economie is sterk afhankelijk van de inbreng van vooral hooggeschoolde arbeidscapaciteit van buitenaf, uit Vlaanderen (230 000 in 2006) en Wallonië (126 000). De Brusselaars zelf beschikken vaak niet over de vereiste kwalificaties en talenkennis voor de jobs die Brussel en omgeving als hoofdstad en Europees centrum creëren (98% van de Brusselse werklozen is eentalig –meestal Franstalig- en ziet zich vaak alleen al daarom jobs geweigerd in de veeleisende internationale economie van de stad of het Nederlandstalige ommeland). Een job in de rand is bovendien met het openbaar vervoer vaak moeilijk bereikbaar vanuit de binnenstad.

De jobs die overblijven bieden dan weer onevenredig uitzicht op onzekere en lage inkomens. Het tijdelijk werk steeg met nagenoeg 200% van 4,3% van de loonarbeid in 1992 naar 12,6% in 2006 in het BHG, terwijl dit aandeel maar met 77 % steeg voor het Rijk gedurende dezelfde periode. Tijdelijke arbeid is sterk conjunctuurgevoelig en biedt dus weinig inkomenszekerheid.

c. Multicultureel Brussel: inclusie of conflict?

De snelle diversificatie van de Brusselse bevolking verandert het karakter van de stad danig. De vreemde bevolking in Brussel komt van overal, en telt zowel ((klein-)kinderen van) vroegere gastarbeiders, Euro-ambtenaren, expats van multinationals, vluchtelingen, mensen zonder papieren; ze telt zowel extreem rijke als extreem arme mensen. Deze diversiteit zorgt voor problemen en conflicten: er is wederzijds racisme en discriminatie, er zijn rellen en andere uitingen van afkeer van 'de andere'; afkomst en kleur blijken ook een grote invloed te hebben op de mogelijkheden om te stijgen op de sociale ladder.

Inclusie van al deze verschillende groepen in een gezamenlijk stedelijk project is geen eenvoudige uitdaging voor de toekomst. De eenzijdige visie op de 'integratie' van gastarbeiders in een door een Belgische francofone middenklasse bepaalde samenleving uit de jaren 1970-1990 past hier niet meer. Brussel evolueert naar een veelzijdige diversiteit waar aanpassen aan de multiculturele realiteit een realistischer perspectief wordt dan inpassen in een monoculturele gaststad. Tegelijk houdt de vrijblijvendheid waarmee nu in Brussel wordt omgegaan met integratie, ook een gevaar in. Geen integratieplicht is immers hetzelfde als geen schoolplicht, je neemt vooral de zwakste groepen kansen om zich op te werken in de maatschappij. Bovendien dreigt het spookbeeld van communitarisering: hoe behoud je in al deze diversiteit een gedeelde 'ingebeelde gemeenschap' die onderlinge solidariteit mogelijk maakt en voorkomt dat groepen zich vrijwillig afsluiten van of oproepen tot repressie tegen anderen?

d. Naar een repressieve welvaartstaat?

Voor na WOII heeft België een uitgebreide welvaartstaat opgebouwd, met een sociale zekerheidssysteem dat tot het einde van de jaren 1970 de ambitie had om armoede uit de samenleving te bannen. Vandaag vergt deze ambitie nog meer: Brussel slaagt er op dit moment niet in om menswaardige huisvesting te garanderen voor iedereen. De druk op de huizenmarkt treft vooral de onderkant van de maatschappij, en vereist grootschalige investeringen in de sociale huursector; maar het sociale huisvestingsbeleid blijft achterop hinken.

Ook het Brusselse onderwijsbeleid slaagt er niet langer in om meer sociale gelijkheid te creëren. Zowel het Vlaamse als het Franstalige onderwijs scoren zeer slecht in internationale vergelijkingen wat betreft het aanbieden van gelijke kansen (PISA-vergelijking) en vormen dus een belangrijke verklarende factor in de reproductie van ongelijkheden in de Brusselse samenleving. Vooral in een immigratiestad als Brussel, waar jaarlijks duizenden jonge nieuwkomers binnenkomen voor wie een extra inspanning nodig is, is dit nefast voor de toekomst.

Waar Brusselse inspanningen om sociale ongelijkheden te bestrijden mager uitvallen, lijken de investeringen in repressie van zwakkere groepen toe te nemen. Daklozen in het consumeerbare stadscentrum worden naar Neder-over-Heembeek gedeporteerd, mensen zonder papieren zijn zelfs op het openbare vervoer niet meer veilig voor de Dienst Vreemdelingenzaken. De –op zich legitieme- vraag naar openbare orde van vermogende groepen die terug naar het stadscentrum trekken, richt zich steeds sterker op de aanwezigheid en het aanstootgevend gedrag van bepaalde groepen (allochtone jongeren, daklozen, straatprostituees).

II. Vragen-problemen

1. Welk beleid?

Het hoofdprobleem bestaat er dus in de sociale ongelijkheden aanzienlijk te doen afnemen, tot op het niveau waarop elke inwoner van de stad de waarborg heeft om op een menswaardige manier te kunnen leven. Dit is een kwestie van sociale rechtvaardigheid die de stad aan al haar inwoners zou moeten kunnen garanderen. Ze behelst in eerste instantie een degelijke betaalbare woning, toegang tot een inkomen dat degelijke voeding, kleding en huisraad toelaat (of rechtstreekse toegang tot deze bestaansmiddelen), toegang tot degelijke gezondheidszorg, onderwijs, cultuur en mobiliteit.

a. Integreren door de markt?

Deze levensomstandigheden worden in onze kapitalistische maatschappij in de eerste plaats verzekerd door toegang tot de arbeidsmarkt en een verloning voor de geleverde arbeid die hoog genoeg is en de nodige inkomenszekerheid verschaft. Maar zelfs in een van de meest competitieve regio's van de wereldeconomie biedt de arbeidsmarkt geen garantie voor de verbetering van het lot van de armste bevolking, noch voor een snelle integratie en opwaartse sociale mobiliteit van de nieuwkomers in de stedelijke Gemeenschap.

b. Integreren door wederkerigheid?

Er bestaan echter ook andere wegen om sociale ongelijkheden te bestrijden. Directe onderlinge solidariteit en wederzijdse hulp tussen mensen via sociale netwerken is voor sommigen in onze samenleving van levensbelang. Om die wederkerigheid mogelijk te maken proberen mensen in de buurt van hun familie te leven en blijven etnische groepen bij elkaar wonen. Niet toevallig wordt de laatste jaren daarom ook via allerlei initiatieven gewerkt aan samenlevingsopbouw en sociale cohesie. Maar sociale netwerken zijn niet zaligmakend. De onderlinge solidariteit is voorwaardelijk en beperkt tot de leden van het netwerk; wie nood heeft aan solidariteit heeft binnen zijn netwerk niet altijd veel onderhandelingsmarge om deze solidariteit af te dwingen. Bovendien zijn sociale netwerken vaak intrinsiek verbonden met identitaire processen en daardoor ook vaak sociaal selectief; de zwakste groepen worden daardoor van de sterkste netwerken uitgesloten.

c. Integreren dankzij de overheid?

Het herverdelingsbeleid van de overheid, en vooral de opbouw van de welvaartstaat in de vorige eeuw is een grootschaliger alternatief. Door het heffen van belastingen en het innen van sociale zekerheidsbijdragen centraliseert de overheid een deel van de geproduceerde rijkdom en verdeelt deze opnieuw volgens politiek vastgelegde regels. Het belangrijkste instrument daarbij zijn de (steeds minder) progressieve belastingvoeten, de sociale zekerheid, die aanvullende of vervangende inkomens en toegang in natura (voornamelijk voor gezondheidszorg - in sommige landen ook huisvesting) verleent op basis van geïnde bijdragen van werknemers en werkgevers en/of van belastingen. De overheid kan ook regulerend optreden op de arbeidsmarkt en zo trachten de verdeling van de inkomens bij de bron bij te sturen: toezicht op discriminatie, stimuleren van banen voor groepen die op de markt weinig aan bod komen (bv. laaggeschoolden), maar ook controle op de arbeidsduur, de hoogte

van de lonen en arbeidsomstandigheden zijn mogelijke pistes. Tenslotte realiseert de overheid ook een aantal collectieve consumptiegoederen en –diensten: informatie, communicatie- en transportmiddelen, handel, scholing en vorming, cultuur, vrijetijdsinfrastructuur, veiligheid, gezondheidszorg.

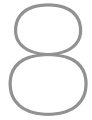
2. *Op welke schalen?*

De herverdelingstaak van de overheid wordt op verschillende niveaus georganiseerd. Het debat over welke taak het beste op welk niveau wordt behandeld is complex en eeuwenoud, en wordt in België bovendien vaak met een communautaire saus overgoten. De vraag is hier welke rol de Brusselse overheden in dit kluwen kunnen spelen.

De regulering van de arbeidsmarkt staat erg onder druk: steden en natiestaten worden als concurrenten tegen elkaar uitgespeeld, en krijgen nog weinig ruimte om bij de regulering van de arbeidsmarkt sociale noden voorop te stellen. Het Europese niveau sociaal uitbouwen lijkt dan een piste, omdat dit niveau nog enigszins de concurrentielogica overstijgt, maar daarvoor is druk van onderop nodig; vanuit de stad, waar de spanning tussen concurrentie en solidariteit het meest voelbaar is. Om Brussel zelf socialer te maken, moet Brussel samen met andere steden ondubbelzinnig pleiten voor een socialer Europa. Dezelfde problematiek speelt op het vlak van de sociale zekerheid. De sociale zekerheid is historisch gezien op schaal van de nationale staat uitgebouwd. Regio's (niet alleen Vlaanderen) zijn vragende partij om meer impact te hebben op de sociale zekerheid zodat die herverdelingsstromen kunnen worden ingezet voor de eigen concurrentiestrategie. Met een lage tewerkstellingsgraad van de stadsbewoners, een groot aandeel pendelarbeiders en hoge werkloosheid, is dit voor Brussel geen vruchtbare piste. Moet Brussel er niet voor pleiten om dit herverdelingsstelsel op Europees niveau te tillen en er het kernstuk van het sociale Europa van te maken?

De stad is traditioneel de locus van collectieve consumptie. Maar Brussel wordt hier geconfronteerd met een dubbel spanningsveld. Het verzorgingshinterland van de stad overstijgt de administratieve grenzen van het Gewest, en er komt grofweg overeen met de regionale arbeidsmarkt. Maar omdat de financiering van deze consumptie voor een belangrijk deel gebeurt door het Gewest en de Brusselse gemeenten, betalen veel gebruikers (de pendelaars) minder mee aan de financiering ervan. Externe financiering (die echter niet uitsluitend door de pendelaars wordt gedragen) is er slechts voor de 'persoonsgebonden materies' (vanuit de gemeenschappen) en vanuit specifieke fondsen als Beliris of het Grootstedenbeleid (vanuit de federale overheid).

Anderzijds zit er een spanning op de interne herverdeling: Welke Brusselaar geniet er mee van de collectieve consumptie? Het probleem van de Brusselse gemeenten duikt hier op. In de meeste gemeenten zitten zowel 19de eeuwse arbeidersbuurten uit de 1ste gordel en recentere, meer welgestelde buurten uit de 2de gordel; er zijn sociale woonbuurten en private woonbuurten. Het zou voor de hand liggen dat op deze schaal de nodige solidariteit ontwikkeld wordt en dat het gemeentelijk beleid met betrekking tot collectieve consumptie dus herverdelend werkt. Het probleem is echter dat gemeenten goede redenen hebben om andere paden dan de solidariteit te bewandelen. De Brusselse gemeenten staan fiscaal met elkaar in concurrentie, en grijpen het woonbeleid en de ruimtelijke ordening aan om de armste bewoners

aan elkaar door te spelen en rijkere bewoners aan te trekken (een soort ruimtelijk Zwarte-Piet spel). Door hoogwaardige functies aan te trekken en laagwaardige te verdringen tracht men bovendien de waarde van het vastgoed te verhogen. Daarmee kunnen de gemeenten hun inkomsten uit de aanvullende belastingen op de persoonsbelasting en op de onroerende voorheffing vergroten. Stadsvernieuwing is in deze context meestal een operatie die op beide niveaus winst oplevert. Gentrificatie op eigen bodem wordt een gewenste evolutie, terwijl het bijbouwen van sociale woningen als de pest wordt vermeden. De vraag is dus hoe de fiscale concurrentie tussen gemeenten naar een verdelende rechtvaardigheid ombuigen. Dit houdt in dat armere gemeenten meer middelen krijgen, maar ook dat ze deze middelen daadwerkelijk gebruiken om de ongelijkheid aan te pakken en niet om hun concurrentiële positie te verbeteren.

De gemeenten, het Gewest, het Brusselse hinterland, België en Europa zijn allemaal betrokken bij de strijd tegen sociale ongelijkheid in de stad. Het komt erop aan deze verschillende schaalniveaus met elkaar te laten samenwerken en te beletten dat binnen en tussen deze schalen concurrentie zou optreden.

III. Mogelijke beleidsoplossingen

1. *Institutionele veranderingen als schaalpolitiek voor de armen?*

De productie van rijkdom is in Brussel groot genoeg, de vraag is enkel hoe die rijkdom rechtvaardig te verdelen over de bevolking. Deze herverdeling kan niet los worden gezien van de institutionele structuur van de Belgische overheid. Wat zijn nu de institutionele pistes om een meer rechtvaardige herverdeling te realiseren?

a. Het gewest vergroten?

De roep om een vergroting van het stadsgewest is groot. Zo zouden immers de lasten van de collectieve consumptie mee gedragen worden door de brede schouder in de rand. De realisatie van een institutioneel stadsgewest is niet evident en vormt een bron van politiek-ideologische conflicten. In een Belgische context wordt dit nog extra bemoeilijkt door de communautaire problematiek. Maar de belangrijkste vraag is of daarmee sociaal-economische polarisering zal worden tegengegaan. Ook al zouden de middelen van Brussel toenemen, dan nog bestaat er geen enkele garantie dat die toegenomen middelen daadwerkelijk ingezet zullen worden om de sociale kloof in Brussel te dichten. Een uitbreiding van het stadsgewest zal immers in de eerste plaats ook een uitbreiding van de politieke macht van de rijke suburbane stedeling over het centrum inhouden. Op het vlak van ruimtelijke ordening, mobiliteit, handel en investeringen hebben politieke partijen, die ook sterk staan in de rijke periferie van Brussel, tot nu toe de Brusselse middelen meer in het voordeel van de stadsgebruiker dan van de stadsbewoner ingezet. In plaats van met herverdeling, worden sociaal-economische spanningen vooral met repressie bestreden.

Dit neemt niet weg dat het essentieel is om de stadsgebruikers mee verantwoordelijk te stellen voor de toekomst van de stad. In eerste instantie door hen te verplichten om bij te dragen tot de kosten van de collectieve consumptie waarvan ze in de stad genieten en als tegenprestatie hen een stem te geven in de materies die hen aanbelangen in de stad. Op meer structurele wijze vergt de integratie van de stadsgebruikers in de stedelijke gemeenschap overkoepelende instellingen waarin samen onderhandeld kan worden over de toekomst van de stad, vanuit drie structurele belangenposities: de armen en de nieuwkomers die het centrale deel van de stad bewonen, de Brussels middenklasse die in de betere (delen van) de Brusselse gemeenten gehuisvest zijn en de stadsgebruikers.

b. De gemeenten verkleinen?

Tegenover de uitbreiding van Brussel staat het behoud, of zelfs de inkrimping van het Gewest om er een echt stedelijk gewest van te maken. De armoede wordt tenminste zichtbaar gemaakt - en niet verdoezeld door gemiddelden die de interne verschillen negeren. Bovendien krijgen arme stadsbewoners zo de zeggenschap over instellingen die voor hen een spreekbuis zijn waarlangs ze hun belangen en eisen kunnen opbouwen en verdedigen. Misschien kan zo een herverdeling vanuit de Brusselse banlieue naar het Brussels Gewest worden afgedwongen, bijvoorbeeld door lokale belastingen gedeeltelijk op de werkplaats te betalen in plaats van op de woonplaats. Dezelfde redenering geldt wat de interne gemeentelijke verschillen betreft. Hadden we in Brussel een 30-tal homogeen afgebakende gemeenten, dan waren er naast Sint-Joost-ten-Node nog een vijftiental andere, die samen de belan-

gen van de armen belichamen en verdedigen. De centrale buurten en de zwakste bewoners in het Gewest worden zo op vier vlakken versterkt: intern moeten de politieke vertegenwoordigers noodgedwongen rekening houden met de stemloze bevolking omdat ze de grootste groep vormt; de problematiek van de centrale buurten wordt op het niveau van het gewest en op federaal niveau veel sterker vertegenwoordigd; nieuwe lokale politici bouwen expertise op in het verdedigen van deze belangen; tenslotte zal wegens het (zwakke) solidariteitsmechanisme tussen de Brusselse gemeenten ingebouwd in het Gemeentefonds, de herverdeling van de middelen tussen rijke en arme gemeenten toenemen.

Vanuit bestuursefficiëntie kan er natuurlijk ook gedacht worden aan het fusioneren van de kleinste gemeenten, aan een herverdeling van bevoegdheden tussen gemeenten en Gewest, of nog aan samenwerking tussen gemeenten voor bepaalde materies via intercommunales. Alleen de eerste optie is tegenstrijdig met de voorstellen van meer, homogeen afgebakende gemeenten in het Gewest. Het vermenigvuldigen van de Brusselse gemeenten belet echter geen hertekening van de bevoegdheden of nieuwe vormen van intergemeentelijke samenwerking. Maar het lijkt ons dan wel van belang om deze voorstellen te toetsen aan de capaciteit van deze instellingen om meerschallig een herverdelende functie te waarborgen.

2. *Een open gewest met een nieuwe solidaire polis*

Solidariteit moet niet alleen op de juiste schaalniveaus georganiseerd worden, maar ook een politiek en sociaal draagvlak hebben. Op dit moment is Brussel een gespleten stad die zo'n draagvlak ontbeert. Brussel is niet langer een etnisch homogene, tweetalige stad en de veruitwendiging van een Belgische natie. Maar zo zit de stad ook niet meer gevangen in een homogene nationale cultuur die van nieuwkomers 'integratie' verwacht alvorens te worden toegelaten tot solidariteit. Dit gebrek aan nationale cultuur maakt dat Brussel voor de nieuwkomers als een 'open' stad overkomt. Opname in de stedelijke gemeenschap hoeft hier niet te betekenen dat men accultureert of assimileert. Beleidsmatig zou men zich aan deze realiteit moeten aanpassen: meer dan Brussel te willen blijven besturen als een deel van Franstalig België of Vlaanderen, zou men de Brusselse openheid moeten uitbuiten en resoluut voor een internationale toekomst kiezen.

Maar openheid impliceert ook vluchtmogelijkheden. Transnationaliteit betekent dat men zich ook vlot kan onttrekken aan solidariteitsbanden op de ene plek wanneer die op een andere plek beter uitkomen; plaatsgebonden solidariteit wordt er minder evident en wordt vaak vervangen door solidariteit binnen transnationale netwerken. De culturele, institutionele en sociaal-ruimtelijke structuur maken het bij uitstek mogelijk om zich af te sluiten van de armoede en ellende van andere groepen. Hoe de Brusselse bevolking in al haar diversiteit te bewegen tot solidariteit en engagement over groepsgrenzen heen, is een belangrijke uitdaging voor de toekomst, waar klas-sieke recepten van samenlevingsopbouw en sociale cohesie niet voor zullen volstaan.

3. *Werken aan de toekomst van de generatie van de toekomst*

Solidariteit zal nodig zijn om de toekomst van Brussel veilig te stellen. De Brusselse transnationale bevolking is bij uitstek jong, en vormt dus de toekomst van de stad. Maar een belangrijk deel van deze jeugd is bovendien arm, krijgt onvoldoende scholing, vindt geen werk en woont in mensonwaardige omstandigheden. Een open stad heeft niet alleen een culturele betekenis, maar betekent ook dat iedereen voldoende kansen krijgt om zich te ontwikkelen en op te klimmen op de sociale ladder. Opleiding, tewerkstelling en huisvesting zijn dus de sleutelsectoren.

Dit betekent dat Brusselse politici minder aandacht zullen moeten hebben voor de kwantitatieve aspecten van jobcreatie, maar de kwaliteit van de jobs onder de loep moet nemen: welke jobs willen we in Brussel, voor de Brusselaars? Dit betekent ook dat er bewust wordt geïnvesteerd in een basiskwaliteit en betaalbaarheid van huisvesting en dat gentrificatie van een bedreiging voor de arme bewoners van de binnenstad omgevormd moet worden tot de basis van een herverdelend beleid op gewestelijk niveau. De combinatie van zachte gentrificatie (waarbij nieuwkomers de diversiteit van de stad delen met de bestaande bevolking) en sociale woningbouw in dezelfde buurten biedt perspectieven voor het verbeteren van toegang tot voorzieningen waaronder goed onderwijs. Om een draagvlak te creëren voor een evenwichtige ruimtelijke spreiding van voorzieningen (collectieve consumptie) en een gelijke toegang tot deze voorzieningen is deze vorm van sociale mix een mogelijke strategie. Daarmee kan de sociale en etnische segregatie op scholen bestreden worden. Het aanbieden van een goede scholing en opleiding, waar ingezet wordt op meertaligheid als troef voor een internationale stad, waar nieuwkomers actief worden opgevangen, en waar gelijke kansen evenveel aandacht krijgen als prestatieniveau, is essentieel om de openheid van Brussel in de toekomst te garanderen.

Referenties

- FAVELL A. (2001) *Free movers in Brussels Brussels: a report on the participation and integration of European professionals in the city*, report for the Brussels-Region Government, IPSoM Working Paper 2001/7, Katholieke Universiteit Brussel, Nov 2001, pp.81.
- Observatorium van gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
<http://www.observatbru.be>
- KESTELOOT C. (1999) "De la ségrégation à la division: l'évolution et les enjeux futurs de la structure socio-spatiale bruxelloise", in WITTE E., ALEN A., DUMONT H. & ERGEC R. eds. *Het statuut van Brussel*, Larcier, Brussel, p.155-189. also available in english as: KESTELOOT C. (2000) "Brussels: postfordist polarization in a fordist spatial canvas", in MARCUSE P. & VAN KEMPEN R. eds., *Globalizing cities: a new urban spatial order?* Blackwell, Oxford, p.186-210.
- VANNESTE, D., ABRAHAM, F., P. CABUS & L. SLEUWAEGEN (2003) *Belgische werkgelegenheid in een mondialiserende economie*, Gent: Academia Press.
- VANDERMOTTEN, C. (2009) "De Staat van de Brusselse economie twintig jaar na de oprichting van het Gewest", in DEJEMEPPE e.a. (eds.), *Brussel over 20 jaar*, p. 265-296.
- THYS, S. (2009) "Werkgelegenheid en werkloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: feiten en uitdagingen", in DEJEMEPPE e.a. (eds.), *Brussel over 20 jaar*, p. 297-328.
- VAN CRIEKINGEN M. (2006) "Welke toekomst voor de Brusselse centrumwijken ?", *Brussels Studies* n°1,
http://www.brusselsstudies.be/PDF/NL_27_BS1_nederlands.pdf
- KESTELOOT C., MISTIAEN P. & DECROLY J.M. (1998) "De ruimtelijke dimensie van de armoede in Brussel: indicatoren, oorzaken en buurtgebonden bestrijdingsstrategieën", in VRANKEN J., VANHERCKE B. & CARTON L., mmv. VAN MENXEL G. . eds., *20 jaar OCMW, naar een actualisering van het maatschappijproject*, Acco Leuven, p.125-155. Aussi en français : KESTELOOT C., MISTIAEN P. & DECROLY J.M. (1998) "La dimension spatiale de la pauvreté à Bruxelles: indicateurs, causes et stratégies locales de lutte contre la pauvreté", in VRANKEN J., VANHERCKE B. & CARTON L., mmv. VAN MENXEL G. eds., *20 ans CPAS, vers une actualisation du projet de société*, Acco Leuven, p.123-153.